

Mátyás király és a 15. századi uralkodóeszmény

Minden korszaknak megvolt a maga elképzelése arról, hogy mi az uralkodó feladata, milyen az eszményi uralkodó. A kora középkor és a Karoling-kor az Isten képmását (imago Dei) látta a királyban, mert hiszen minden hatalom Istentől van. Az investitúraharc következtében ez a kép átalakul. A Megváltó képe már nem a király, hanem a püspök, de a király marad Isten szolgája (minister Dei) és az egyház védője (defensor ecclesiae), aki az isteni törvény mellett az atyák szokásai, a hagyomány szerint kormányoz. Ha reformál, akkor sem a fönnálló berendezés hiányait szünteti meg, hanem az eredeti jogállapotot állítja helyre. Újabb elemet hoz a skolasztika kibontakozása idején az arisztotelészi etika behatolása, főleg Aquinói Szent Tamás *De regimine principum*-ja óta. Ennek az új fejedelmi etikának központi témája a közjó lesz: a király az, „aki a népet a közjóra vezeti”, kettős kötöttség alatt. Az egyik a kötöttség Isten mint legfőbb megbízó iránt, a másik kötöttség az, amely alattvalóihoz fűzi. Mindezekhez járul, hogy a kinyilatkoztatás mellett tekintetbe kell vennie a természet rendjét is. Zsarnokká semmiképpen ne váljék, mert bár a monarchia a legjobb államforma, ha megromlik, rosszabbá válik a megromlott arisztokratikus vagy demokratikus uralomnál.

A következő új lépést a római jog politikai-etikai fogalmainak behatolása hozza azal a lényeges változással, hogy a szokás (consuetudo) már nem változhatatlan alap, hanem a döntő szó az uralkodóé, aki maga az élő törvény (lex animata), mégis a közjó ellen ő sem vétet. Ekkorra egyébként már erősen el is világiasodik a korábbi egyházas királyeszmény, amelyben a 13. század óta mind erősebben érvényesül az etika mellett az etikett is, a király számára kötelező udvari-lovagi eszmény. Már a 14. század közepén VI. Fülöp, II. János francia királyok meg voltak győződve arról, hogy megfelelnek a királyeszménynek, ha betartják az udvari élet követelményeit: torna, vadászat, társas élet, fejedelmi bőkezűség, pompakifejtés. Az „imago Dei” kötelezettségét ők már nem értették. De fokozatosan erősödik a tudós király eszménye is, akiben a vallásos jellegű bölcsesség (sapientia) helyett előtérbe kerül a világias tudomány-irodalom, ő és környezete már „litteratus”.

Ezt a sok szálból összefonódó, hosszú fejlődés eredményeként kialakult uralkodóeszményt öröklő és folytatja a 15. század. De mellette ott van, vele összeszővődve vagy vele párhuzamosan az új, reneszánsz uralkodókép is, amely maga is sokat őriz még a középkori örökségből, de egyre jobban laicizálódik, s fokozatosan átadja a helyét az újkori abszolút uralkodó eszményének. Persze ez a kettősség különböző országokban különböző időben lép föl, Itálián kívül legkorábban éppen Magyarországon.

A reneszánsz uralkodóeszmény

Mint a humanizmus vizsgálatának minden más terén, a reneszánsz uralkodóeszmény kialakulásának vizsgálatakor is Petrarcahoz kell visszamennünk. Petrarca a legrészletesebben Francesco de Carrarához írt levelében nyilatkozott „az állam legjobb igazgatásáról”. Az ő eszményi uralkodója a polgárok atyja (pater civium), aki alattvalóit

fiaként szereti, az államot, az összes polgárok egységét pedig saját teste tagjainak tekinti, hiszen az államnak mint testnek ő a feje. Szinte a *corpus Christi mysticum* gondolat világi vetületének vehetnénk ezt az álláspontot, valamilyen misztikus uralkodóeszménynek, ha nem derülne ki mindjárt az egésznek nagyon is gyakorlati célja. A fejedelem szeretete jótéteményekben nyilvánul meg, ezekkel nyeri meg alattvalóinak szeretetét. Ilyen jótétemények: templomok és középületek megújítása, utak építése, mocsarak kiszáritása. Főleg pedig az a fontos, hogy a nép legyen jóllakott, mert akkor annál biztosabb az uralkodó élete és állása. Az éhezés ugyanis nem ismer félelmet, viszont a polgárok részéről való szeretet (*amor civium*) jobban véd minden fegyvernél. Így lehet biztosítani a legfőbb polgári erényt, az elégedettséget. A fejedelem szeretete tehát kifizetődik. A király politikai cselekvését az a kívánság vezeti, hogy nyugodt lelkiismerettel alhasson. Nemcsak abban az értelemben, hogy nem kell lázadástól tartania, hanem a nyugodt lelkiismeretnek élvezéséért. Hiszen a fejedelem Istenen kívül nem tartozik másnak számadással, mint saját lelkiismeretének.

Petrarca azt kívánja a fejedelemtől, legyen résztvevő, igazságos, ne legyen kegyetlen, mert a zsarnokok belebuknak a kegyetlenségbe és a kapzsiságba. Tehát Petrarca ugyanazokat az uralkodói erényeket ajánlja, mint a középkori királyeszmény hirdetői, mégis az ő elképzelésében más a mozgatóerő: a sztoicizmus erkölcsi világa. Két új erkölcsi követelménye a humanitás és saját adott természetének követése. A fejedelem ugyanis magasabb fokban emberi, mint az átlagember és csak önmagához hasonló (*sibi similis*). Hatalmát ne is ossza meg senkivel. Jutalmazza meg az arra érdemeseket. Ha a megbízatást teljesítették, a barátságot ugyan őrizze meg, de ne legyenek ezek sem többek, mint hatalom és méltóság nélküli magánemberek. Szükséges még a külső dísz és méltóság, ehhez pedig az kell, hogy híres emberekkel, tudósokkal, katonákkal társalogjon, főleg pedig az írókkal, mert ők teszik híressé a kortársak és az utókor előtt. Támogassa a tudományokat, a művészeteket, és ne feledkezék meg arról, hogy a békés polgári mesterségek (*artes urbanae*) megelőzik a hadügyeket (*artes militares*).

Petrarcánál tehát már előttünk áll a transzcendens vonások nélküli, utilitarisztikus megalapozású és egyeduralmi jellegű – de semmiképpen sem zsarnoki – királyeszmény, amely a 15. század, a quattrocento ideálja is lesz.

Ezt a petrarcai ideált találjuk meg Pier Paolo Vergeriónál is, akiről érdemes megjegyezni, hogy életének nagy részét Magyarországon töltötte, itt is halt meg 1444-ben, s döntő hatása volt Vitéz Jánoson keresztül a magyarországi humanizmus kibontakozására. Vergerio *A királyságról vagy a legjobb fejedelemtől* című levelében ugyan elsősorban az államforma kérdését vizsgálja, mégis néhány vonást magáról az uralkodóeszményről is fölvezet. A király legyen jó, igazságos, kegyes. Ha ilyen, akkor lesz biztos béke és igaz szabadság. Mindent egyedül saját belátása szerint kormányozzon, de semmiképpen sem zsarnoki módon, hanem csak azért, hogy megakadályozza, hogy valaki a törvények és jogok ellenére cselekedjék. A zsarnoknál, a rossz uralkodónál nincs rosszabb: „Semmi sem lehet rosszabb annál, mint ha egy romlott ember önkényére van utalva sok ember és egy veszedelmes akarattal össze van kötve az ártás lehetősége.” Ijesztő példaként hozza fel Caligula, Nero, Tiberius, Domitianus alakjait.

Valószínűleg saját korának az eszménnyel ugyancsak ellentétes tapasztalatai keltik benne a pesszimizmust: bizony több a rossz király, mint a jó, de hát az emberek közt egyébként is általában több a rossz, mint a jó és gyakori eset az, hogy amikor valaki saját „virtus”-a és hadi dicsősége által szerezte meg az uralmat, vagy mértékletessége és bölcsessége alapján választották a polgárok fejedelemmé, a fia már kegyetlenséggel és élvezetvágygal szennyezi be magát. Ennek az az oka, hogy nehéz a helyes úton

megmaradni, ha valaki élvezetek közt nevelődik és senki se meri neki megmondani az igazat.

A jó fejedelem nevelése tehát éppen olyan fontos marad, mint a középkori „király-tükrök” idejében. Erre az uralkodónevelésre vállalkozik Aeneas Sylvius, a későbbi II. Pius pápa, a gyermek V. László nevelésével kapcsolatban 1450-ben írt munkájában. Műve ugyan túlnyomóan pedagógiai és didaktikai jellegű, mégis – bár, sajnos, a tervezett három folytatás az ifjú-, a férfi- és az öregkorról elmaradt – kibontakozik belőle Aeneas Sylvius humanista uralkodóeszménye is.

Ebben az eszményben már nyoma sincs transzcendens vonásoknak, semmi nyoma az „imago Dei” gondolatnak. Ami vallási vonatkozás Aeneas Sylvius tanácsai közt előfordul, az inkább arra vonatkozik, hogy az uralkodó ne avatkozzék bele az egyház ügyeibe. „Nem ura vagy az egyháznak, hanem fia. Azokban a dolgokban, amelyek Istenéi, a papi uralomnak vagy alávétve.”

Szigorú erkölcsi és szellemi követelményeket állít az uralkodójelölt gyermek elé. Vesse meg a kapzsiságot, őrizze meg a mértékletességet az asszonyokkal szemben, szeresse rokonait, tisztelje az öregeket, tartsa meg a törvényeket, fékezze haragját, vesse meg az élvezeteket, könyörüljön az elnyomottakon, jutalmazza az arra méltókat, adja meg mindenkinek a magáét, büntesse a gonoszokat. Teljesen a keresztény erkölcstannak megfelelően. De az indíték nála is, mint Petrarcanál, nem az Isten-szeretet és a felebaráti szeretet, hanem a hasznosság. „Az országok az erénynek engedelmeskednek, a bűnöknek ellenállnak.” Az erényekhez pedig főleg az irodalmi tanulmányok (*litteraria studia*) adnak segítséget. Senkinek sem áll jobban a tudás, mint a királynak. Idézi a klasszikus ókori mondatot, hogy az „illiteratus”, a műveletlen király nem más, mint „*asinus coronatus*”, koronás szamár. Aki uralkodni akar, tanulja a filozófiát, mert egyébként kénytelen másokra támaszkodni és a hízélgők közt nem fogja tudni, ki mond igazat. A „virtus” adja meg a boldogságot, mondja – mintha Petrarcat hallanánk. Nem kevésbé petrarcai gondolat a szeretet fontosságának gyakorlati szempontú hangoztatása: az országokat nem kevésbé védi a szeretet, mint a fegyver, de szeretni azt, aki nem szeret, lehetetlenség. Az azonban már speciálisan V. László személyére szóló kívánság, hogy gyakorolja magát a katonai ügyességben, feladatokban, mert ezekre majd szüksége lesz a török elleni harcokban.

A fejedelmi gyermekek neveléséről talán a legrészletesebben Francesco Patrici szól hatalmas munkájában, a *De regnō*-ban, és a quattrocento uralkodóeszménye is nála található a legrészletesebben kifejtve. Patrici fejedelmének valóban az emberi erények példaképeinek kell lennie, aki ért is mindenhez: történelem, retorika, matematika, geometria, zene, csillagászat, földrajz, mezőgazdaság; gyakorlott a lovaglásban, futásban, testgyakorlásban mint háborúban szükséges tulajdonságokban. Sakkozik, tudósokkal társalog. Polgári erényei az okosság, önuralom, szemérmesség, önmegtartóztatás, tisztaság, tisztesség, józanság, erősség, nagylelkűség, megbízhatóság, méltóság, szilárdság, türelem, igazságosság, vendégszeretet, kegyesség. Ezek együtt adják a boldogságot, mert a boldogság az erény, a virtus. Mint fejedelem köteles igazságosan uralkodni, mert az igazi uralom egy fejedelem igazságos uralma. Kötelessége a közönség hasznával törődni, az alattvalók pedig szeressék úgy, mint atyjukat. Őrizze meg a természet rendjét.

A legjobb virtus – mondja Patrici – a vallás. De ha megnézzük közelebbről, hogy bizonyítékként kikre hivatkozik, semmi keresztény vonást nem találunk, hanem Homéroszt, Hésziodoszt, Nagy Sándort, Empedoklészt stb. Ugyanígy, mikor arról szól, hogy a „fides” nélkül a fejedelem minden erénye hiábavaló, akkor is mindjárt kiderül, hogy nem keresztény hitről van itt szó, hanem az adott szó megtartásáról, s ezért a hivatkozott személyek Jupiter, Tarquinius Superbus, Brutus, Octavianus. Ugyanígy jellemző, hogy amikor arról ír, hogy a jó fejedelem jutalma az örök bol-

dogság, az örök élet, akkor is platonista és nem keresztény értelemben beszél. Megtudjuk azt is, hogy halála előtt mire gondoljon az uralkodó: a megfelelő utódlásra. Utolsó napja a tisztas halál napja legyen, mert a vég dicséri az egészet. S megint ki a mintakép Patricinál? Epikurosz.

A Patricinál egy generációval fiatalabb Pandolfo Collenuccio, a sokoldalú humanista a századvég politikai felfogásának jellegzetes képviselője. Ő teljesen a személyi hatalom, a központosítás, sőt a diktatúra híve. De még mindig elítéli a zsarnokságot: a fejedelem az állampolgárok védelmezője, a rend és nyugalom, a nyugodt alkotó munka őre. Eszménye a szilárd államvezetés. Ennek megvalósulását látja Ercole d'Estében, Lorenzo il Magnificóban és Miksa császárbán. Ebben az utóbbiban látja minden emberi erény és képesség legfelső fokát. De dicsóíti Aragóniai Alfonzot is, aki erőskezű, a központi hatalmat megszilárdító, bölcs, művelt, könyveket szerető, tudósokat, művészeket mecénásként támogató király.

A 15. század végére tehát az itáliai politikai irodalomban teljesen kialakult formájában áll előttünk a centralizált államot egyeduralkodóként vezető reneszánsz fejedelem eszménye.

A magyar királyeszmény és a Mátyás-mítosz

Klaniczay Tibor mutatott rá arra, hogy míg egyrészt „Mátyásban valóban testet öltött a humanisták új uralkodóeszménye, sőt Itálián kívül ő az első izzig-vérig reneszánsz uralkodó”, másrészt van egy különleges vonása. „A középkorból öröklött kereszties program telítődött fokozatosan humanista elemekkel, míg végül teljesen laicizálódott, s a firenzei platonizmus szellemében átalakult a görög civilizáció megmentésének látomásává. A Mátyás-mítoszban a fejlődésnek ez az iránya fejeződik ki: ő válik ... az európai civilizáció bölcsőjét a barbárság uralma alól felszabadítani képes új Herkulussé.”

Tehát az olasz humanistáknál található Mátyás-kép nem egyszerűen az itáliai humanista uralkodóeszmény egy átlagos esete, hanem valami különleges feladat. Különleges mítosz hordozója a magyar király. Nem olyan értelemben, mint például a francia királymítosz, ami a személytől független, különleges kiváltság hordozójának tekintette az uralkodót, pusztán azon az alapon, hogy ő a francia király, akit az angyal hozta olajjal kentek föl. Mátyás kiválasztottsága egyéni feladat, akit személyes kiváltsága tesz alkalmassá ennek a feladatnak elvégzésére. Tehát, hogy úgy mondjuk, bizonyos céleszményről van szó.

Mátyás személyével kapcsolatban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy tucatnyinál több az olyan itáliai humanista szerző, akik Mátyásról dicsőítő munkákat írtak, vagy ilyen bevezetéssel látták el neki ajánlott műveiket: Bonfini, Brandolinus Lippus, Carbo, Cortesius, Galeotto, Garzo, Manlius, Ficinus, Fontius, Ransanus, Thebaldaeus, Ugolino Verino, Valor. Mind ismerős nevek a magyar humanizmus kutatói előtt. Még ha leszámítjuk is szavaikból a kötelező hízelt szándékát, akkor is széles körben bontakozik ki előttünk a kép, hogyan látták az olasz humanista szerzők Mátyás alakját, illetve milyennek várták el magatartását.

Mielőtt azonban közelebbről foglalkoznánk velük, be kell mutatnunk a Mátyáseszmény egy másik, magyarországi oldalát is, Andreas Pannonius könyvét a királyi erényekről, *Libellus de regiis virtutibus*. Bár Andreas Pannonius is azt mondja, hogy Mátyásban minden erény megvan, főleg pedig a katonaiak, az ő munkája már annyiban is eltér az olaszokétól, hogy nem Mátyás idealizált alakját mutatja be, hanem a középkori királytükrök módjára eszményeket tűz ki eléje, hogy milyennek kell lennie, milyen erényekkel kell rendelkeznie a királynak.

Mikor ezt a munkáját megírta, Andreas Pannonius már régóta Itáliában élt, mégis abban a képben, amelyet rajzol, alig van nyoma reneszánsz vonásoknak. Azt az eszményképet mutatja be, amit még nyilvánvalóan a reneszánsz erősebb behatolása előtti Magyarországról hozott magával. Ez az eszmény a legszigorúbb értelemben vett keresztény vallásos eszmény. A királyi erények nála nem mások, mint a keresztény erkölcsstan követelményei: a három teológiai erény: a hit, remény és szeretet és a négy sarkalatos erény: okosság, mértékletesség, lelkielő, igazságosság. A tárgyalást is ezek szerint végzi. Hivatkozásaiban, idézeteiben nincs hiány ókori szerzőkben (Cicero, Seneca, Arisztotelész stb.), legbőségesebb érveit mégis a Szentírásból, az Ó- és Újszövetségből egyaránt meg az egyházatyákból veszi.

A hit nála valóban a keresztény vallásos hit, amely az üdvösség kezdete (hosszú teológiai-dogmatikai fejtegetést ad erről). A szeretet sem az a gyakorlatban kifizetődő hasznossági elv, amit Petrarcanál láttunk, hanem „a szeretet tehát Istentől van, Isten a szeretet, tulajdonképpen a Szentlélek, aki által belénk öntetik a szeretet.” Egyáltalán a három teológiai erényről szóló részben Andreas Pannonius szinte kizárólag a mindenkire egyformán kötelező keresztény erkölcsről szól, alig van benne még utalás is arra, hogy hogyan érvényesülnek ezek az uralkodók speciális követelményeiként. Legföljebb annyiban, hogy a király állásánál fogva alattvalóinál magasabb fokban köteles törekedni arra, hogy Isten képmása legyen. Tehát itt ismét szó szerint hangsúlyt kap a kora középkori „imago Dei” formula: „minél inkább viseli Isten képét és minél jobban alakítja magát hozzá a szeretet által, annál nagyobb érdemet kap attól”. A király azáltal válik Istenhez hasonlónak, ha országát szeretettel („per amorem et caritatem”) kormányozza.

A sarkalatos erényeknek a tárgyalásában – bár az alap és a bizonyítóanyag továbbra is elsősorban vallás-erkölcsi marad – helyenként föl-fölbukkannak azok a királyi tulajdonságok is, amelyekkel majd Mátyás király humanista ideáljainak tárgyalásakor találkozunk. Így a lelkielő (fortitudo) csatlakozva tárgyalja Andreas Pannonius a lelki nagyságot (magnanimitas), amely „hozzátartozik a királyhoz”; a szelídséget (mansuetudo) mint középutat a bosszúálló harag és a mindent elnéző tehetlenség közt: „ez az erény leginkább illik Királyi Fölségedhez”; valamint a bőkezűséget és békességet. Mégis nála a királyi cselekvések indítéka nem a közjó vagy a személyes dicsőség vágya, hanem az örök boldogság elérése: „Istenre való tekintettel, akitől a jócselekedetek jutalmát várod, ha a pannonok országát törvény és bölcsesség által igazságosan fogod kormányozni.”

Külön fejezetet szentel Andreas Pannonius a béke kérdésének. Az evangélium szavaival buzdít a béke megtartására, ez is a középkori békés király eszménye, de egyben tőle várja a kereszténység védelmét, amire hadvezéri erényei képesítik Mátyást, a hadtudomány és hadi fegyelem. Ezért választották őt az összes keresztény népek vezérékké a török elleni harcra. Legyen a fejedelmi bandérium zászlaján a kereszt jele, ebben fog győzni, hívja segítségül a pannonok országának patrónáját, Szűz Máriát.

Andreas Pannoniusnál tehát megvan az olasz humanistáknál meglevő Mátyás-mítosz első célkittűzése, a török elleni védekezés vezérsége, attól mégis egész indokolásában eltér. A valóságban itt nem is annyira Mátyás-képről van szó, hanem – bevalottan is, Hunyadi János egykori katonája részéről (mert ő előbb az volt) – Hunyadi János-eszményről, amit a szerző a fiútól is elvár.

Andreas Pannoniusnak ez a munkája a Mátyás-irodalomban egyedül áll. Annál bőségesebb az a kép, amit az olasz szerzők munkáiból kapunk. Mégis azt kell mondanunk, hogy ez a kép nem pusztán a quattrocento olasz reneszánsz eszményének egy konkrét személyhez kapcsolt összefoglalása, hanem olyan speciális vonásokkal is rendelkezik, amelyek éppen Mátyás királlyal szemben való elvárások, illetve olyanok, amelyeket Mátyás is elfogadott a maga számára. A Mátyás-mítosznak tehát ennyiben is van reális magva.

Mindenekelőtt eltér az általános reneszánsz képtől a Mátyás-képnek az olasz szerzőknél olvasható érenyjegyzékében az a vonás, hogy – bár hiányzik belőlük az Andreas Pannoniusnál olyan részletesen tárgyalt három teológiai erény – szinte valamennyien hangoztatják a religiót és a pietást, a vallást és a kegyességet. Nem is lehet ez másként egy olyan uralkodó esetében, akitől a keresztény világ védelmét várják, ha ez a keresztény világ a szerzők lelke mélyén Itália sértetlenségét jelenti is. Ugyanez az ok az, ami miatt Andreas Pannoniushoz hasonlóan olyan nagy szerepet kap náluk is a militaris disciplina és scientia, a hadi fegyelem és tudomány meg a hadi dicsőség, a katonai sikerek ünneplése. Ezek tehát jellegzetesen Mátyás-vonások.

Hasonlóképpen a jellegzetes Mátyás-mitoszhoz tartozik a görög kultúra fölszabadításának elvárása a firenzei neoplatonistáknál, Marsilio Ficinusnál és Bartolomeo Fontiusnál. Amint Ficinus írja: „Oh jaj, a tudományok és művészetek égi csillagai már régóta a pokol tornácán, sőt annál is sötétebb helyen fekszenek, és amint azok a régi szentek ott a Messiást várták, várják ezek a bölcsek is Mátyást, hívja folytonos kiáltásaival a szép Itália és maga a minden javak anyja, a szent vallás, amely a barbárok kezéből egyedül az ő keze által fog kimenekülni.” Vagy Fontius: „Te pedig elsőként és egyedül azt a nagy birodalmat, amelyet az általad bölcsen intézett dolgok által nagysággal díszítettél, most irodalommal és tudományokkal is műveled és szeretetre méltóvá teszed a szelíd műzsák által, akiket előbb egész Görögországból kiűztek, most saját fejedelmeink is elhagytak, a franciák és németek mellőznek, tehozzád futnak és egyedüli díszükként és biztos várükként tisztelnek.”

A különleges vonások mellett hosszan sorolják fel szerzőink Mátyással kapcsolatban az általános humanista és a humanista uralkodói erényeket. Hogy ezek közt legnagyobb számban a liberalitas, a bőkezűség szerepel és a tudósok, írók pártolása, annak természetesen gyakorlati okai vannak: minél tágabbra nyitni a király erszényét önmaguk irányában. A gyakoriság számában ezt követi egy jellegzetesen reneszánsz erény, a magnanimitas (a lelki nagyság), azután a már ismeretes sarkalatos erények: a prudentia és külön a sapientia (tehát okosság és bölcsesség), a iustitia (igazságosság), a temperantia, illetve modestia (mindkettő mértékletességet jelent) és a fortitudo mint lelkierősség. Új követelmények a humanitas és a doctrina, ami a tudományokban való jártasságot jelenti és ezek mellett az egyes szerzőknél váltakozó sokaságban: az urbanitas (ma talán jó modorral fordíthatnánk), az integritas (feddhetetlenség), a veracitas (igazmondás), a gravitas (tekintély), a potentia (hatalom), a probitas (derékség), a continentia (önuralom), a benevolentia (jóakarát), a gloriae cupiditas (dicsőségvágy), a dignitas (méltóság) és még számos más erény. Ezek és a nagy tettek szerezték Mátyásnak a hírnevet az egész világon, amint Brandolinus Lippus írja.

Lényeges vonásként tartozik még a képhez a tyrannis, a zsarnokság elítélése. A quattrocento eszménye ugyan az erőskezű király, de nem az egyeduralkodó zsarnok. S Mátyás pontosan megfelelt ennek a követelménynek. Zsarnoknak csak a Mátyással szemben elfogult Callimachus experiens rajzolta őt, Attilaként ábrázolva.

Ha most párhuzamba állítjuk Andreas Pannonius királytükrét és az olasz humanisták meglepően egységes Mátyás-eszményét, akkor magának Mátyás királynak személye körül találjuk meg azt a kettősséget, ami a quattrocento általános jellemző vonásának tűnik: a késő középkor és a kibontakozó reneszánsz ellentéte és együttlátása.